

Tıbbi Sosyal Hizmet El Kitabı

Genel Editör ve Proje Yürütücüsü
Prof. Dr. Hür Mahmut Yücer

Editör
Dr. Öğr. Üyesi Ümmügülsüm Aysan

Yazarlar
Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan Nişancı
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Kantaş Yılmaz
Dr. Öğr. Üyesi Ceren Gülsel İlikan Rasimoğlu
Doç. Dr. Ayhan Uludağ
Dr. Öğr. Üyesi Betül Akalın
Dr. Huriye İrem Kalaycı Kırılıoğlu
Uzm. Merve Gültekin
Prof. Dr. Vedat Işıkhana
Doç. Dr. Sinan Akçay
Arş. Gör. Berna Çalgı

Prof. Dr. Doğaç Niyazi Özüçelik
Doç. Dr. Ergün Hasgöl
Uzm. Ayşe Mine İşler
Doç. Dr. Buğra Yıldırım
Doç. Dr. Hasan Hüseyin Tekin
Prof. Dr. Emine Özmete
Doç. Dr. Zeki Karataş
Uzm. İlker Aktürk
Doç. Dr. Ömer Miraç Yaman

ISBN: 978-625-7305-37-2

1. Baskı
Ağustos, 2021 / Ankara
2200 Adet

Yayın Sertifika No
46683

Matbaa Sertifika No
46682



Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 403

Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**



Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Oğuzlar Mahallesi

1396. Cadde No: 6/A

06520 Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafik@grafiker.com.tr

Web : grafik.com.tr

Kitaptaki bölümlerin hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
BÖLÜM 1	
TIBBİ SOSYAL HİZMET: GENEL BİR BAKIŞ.....	11
<i>Aslıhan Nişancı</i>	
BÖLÜM 2	
TÜRKİYE'DE SAĞLIK SİSTEMİ.....	29
<i>Fatma Kantaş Yılmaz</i>	
BÖLÜM 3	
SAĞLIĞIN SOSYAL BELİRLEYİCİLERİ.....	59
<i>Ceren Gülser İlikan Rasimoğlu</i>	
BÖLÜM 4	
TIP ETİĞİ, HASTA HAKLARI VE SOSYAL HİZMET.....	85
<i>Ayhan Uludağ</i>	
BÖLÜM 5	
SAĞLIKTA İLETİŞİM.....	107
<i>Betül Akalın</i>	
BÖLÜM 6	
SAĞLIKTA SOSYAL HİZMET İLE İLGİLİ MEVZUAT.....	135
<i>H. İrem Kalaycı Kırlioğlu - Merve Gültekin</i>	
BÖLÜM 7	
KANSER VE SOSYAL HİZMET.....	153
<i>Vedat Işıkhhan</i>	
BÖLÜM 8	
KRONİK BÖBREK HASTALIĞI VE SOSYAL HİZMET.....	183
<i>Ümmügülsüm Aysan</i>	

BÖLÜM 9

RUHSAL HASTALIKLAR VE SOSYAL HİZMET..... 209
Sinan Akçay

BÖLÜM 10

TÜRKİYE'DE ACİL SERVİS TIBBİ SOSYAL HİZMET
UYGULAMALARI..... 231
Berna Çalgı - Doğaç Niyazi Özüçelik

BÖLÜM 11

EVDE SAĞLIK HİZMETLERİ VE SOSYAL HİZMET 247
Ergün Hasgül

BÖLÜM 12

YAŞAM SONU BAKIMDA SOSYAL HİZMET: PALYATİF
VE HOSPİS BAKIM UYGULAMARI, ROLLER VE
SORUMLULUKLAR..... 259
Ayşe Mine İşler - Buğra Yıldırım

BÖLÜM 13

KADIN DOĞUM VE ÇOCUK ALANINDA TIBBİ SOSYAL
HİZMET..... 281
Hasan Hüseyin Tekin

BÖLÜM 14

GERİATRİK SOSYAL HİZMET ve EKOLOJİK YAKLAŞIM..... 307
Emine Özmete

BÖLÜM 15

ENGELLİLER VE SOSYAL HİZMET 337
Zeki Karataş

BÖLÜM 16

BAĞIMLILIĞI VE TEDAVİSİNİ ANLAMAK..... 267
İlker Aktürk - Ömer Miraç Yaman

YAZAR ÖZGEÇMİŞLERİ..... 393

ÖNSÖZ

Sağlık, kişinin fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik hali olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, sağlık hizmetleri sunumunda hastalığın tedavi edilmesi anlayışının yerini hastanın genel iyi oluşunu artırmayı hedefleyen bütüncül bir anlayışa bıraktığının göstergesidir. Bireylerin sağlıklı ya da hasta olmasını belirleyen etkenler arasında beşeri, kültürel ve sosyal sermayenin düzeyi ve çevresel koşullar da bulunmaktadır. Bu yaklaşım hastaların sadece biyolojik açıdan değil, psikolojik ve sosyal açıdan da değerlendirilmesi ve desteklenmesi sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla, sağlık hizmetleri sunumunda doktor, hemşire gibi sağlık çalışanlarının yanı sıra hastaların tıbbi tedavi dışındaki ihtiyaçlarıyla ilgilenecek diğer meslek mensupları da tedavi ekibine dahil olmuştur. Sosyal hizmet uzmanları, sağlık kurumlarında hastalara bu bütüncül hizmeti sunan ekibin önemli üyelerindedir.

Sosyal hizmet, toplumun en savunmasız ve kırılgan üyelerine sosyal işlevselliklerini ve yaşam kalitelerini artırmak için yardım etmeyi hedefleyen bir meslek ve disiplindir. Bu hedef doğrultusunda sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların beslenme, barınma, ulaşım, güvenlik gibi temel ihtiyaçları ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması; sorunlu biliş, duygu ve davranış kalıplarının değiştirilmesi; mevcut yetenek, beceri ve güçlerinin geliştirilmesi için çeşitli müdahalelerde bulunur. Hastaneler ve diğer sağlık kurumları da sosyal hizmet uzmanlarının bu müdahaleleri gerçekleştirdiği ortamlardandır. Sosyal hizmet uzmanları hastanelerde, tıbbi sosyal hizmet ve hasta hakları birimlerinde görev aldıkları gibi, Alkol Madde Bağımlılığı Merkezi, Toplum Ruh Sağlığı Merkezi, Çocuk İzlem Merkezi, Evde Sağlık Hizmetleri Birimi, Krize Müdahale Birimi, Çalışan Hakları ve Güvenliği Birimi gibi birimler ile onkoloji, diyaliz, geriatri gibi klinik ve servislerde de görev alabilmektedirler.

Tıbbi sosyal hizmet, hasta ve ailesinin hastalıkla birlikte ortaya çıkan psikososyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesi için sağlık kurumlarında yürütülen sosyal hizmet uygulamaları olarak ta-

nımlanır. Tüm hastalar ve hasta aileleri, hastalığın etkileri sebebiyle kırılgan halde oldukları için sosyal hizmetin odağındadırlar. Bunun yanında yoksullar, kimsesizler, sosyal güvencesi olmayanlar, mülteci ve sığınmacılar, ihmal, istismar ve şiddet mağdurları, engelliler, kronik hastalar, alkol ve madde bağımlıları da sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyan kesimlerdendir.

Sosyal hizmet uzmanları; sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyan hastaların tedaviden en iyi şekilde istifade edebilmeleri için temel ihtiyaçların karşılanması, tedaviye ve tıbbi malzemelere erişimin önündeki engellerin kaldırılması, tedaviye uyumun sağlanması, hastanın ailesiyle ve çevresiyle etkileşimindeki sorunların giderilmesi, tedaviye etki eden sosyal ve psikolojik sorunların çözümlenmesi için çeşitli müdahaleler gerçekleştirir. Mikro boyutta hastayla ve aile üyesiyle bireysel veya grup düzeyinde çalışmalar yapar. Mezzo boyutta daha büyük gruplar, kurumsal ve küçük topluluklar düzeyinde hastaların sağlığa erişimleri önündeki engelleri kaldırmaya yönelik müdahaleler gerçekleştirirler. Makro düzeyde ise sağlık sistemindeki aksaklıkların giderilmesi ve dezavantajlı grupların tedavilerinin önündeki engellerin giderilmesi için girişimlerde bulunurlar. Tüm bu müdahaleleri gerçekleştirirken eğitmen, danışman, vaka yöneticisi, savunucu gibi farklı roller üstlenirler.

Tüm bu hizmetlerin kaliteli ve yaygın biçimde sunulabilmesinin ön şartlarından biri sağlık hizmet ortamlarında tıbbi sosyal hizmet uzmanlarının sayıca yeterli düzeyde olmasıdır. Diğer bir koşul ise görev yapan uzmanların yeterli donanımına sahip olmalarıdır. Bu kitabın sağlık alanında çalışmalar yürüten sosyal hizmet uzmanlarına ve akademisyenlerine, sosyal hizmet öğrencilerine ve tüm sağlık profesyonellerine katkı sunması amaçlanmaktadır.

Bu kitabın ilk bölümünde tarihi süreç içinde sosyal hizmetin geçirmiş olduğu dönüşüm kısaca incelenmiştir. Bu dönüşüm içinde sosyal hizmet uzmanlarının sağlık kurumlarında üstlendikleri roller ve sağlık alanında artan sorumlulukları tartışılmıştır. İkinci bölümde, finansman yapısından hizmet sunumuna; örgütlenmeden insan gücüne yapılan pek çok reform ve dönüşüm Türkiye Sağlık Sistemi'nin bileşenleri dikkate alınarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde, toplumsal koşulların insan sağlığı üzerindeki etkileri tartışılmıştır. İnsan sağlığının uygulanan ülkenin ekonomik, siyasi ve toplumsal politikaları ile doğrudan ve dolaylı etkileri ışığında bun-

ların sağlık üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Dördüncü bölümde kısaca tıp etiği incelendikten sonra, hasta hakları ve sosyal hizmet ilişkisi üzerine vurgu yapılarak sosyal hizmetin savunuculuk rolünün hasta hakları uygulamalarına yansımaları ele alınmıştır. Sağlık iletişiminin tartışıldığı beşinci bölümde; sağlık iletişiminin sağlık hizmetlerindeki yeri, temel sağlık davranışı teorileri, temel sağlık iletişim becerileri incelenmiştir. Altıncı bölümde ise Türkiye’de sosyal hizmet uzmanlarının çalıştıkları kurumlar ve bu kurumlardaki çalışma esaslarını belirleyen yasal mevzuattan incelenmiştir. Yedinci ve sekizinci bölümlerde sırasıyla, kanser ve kronik böbrek hastalıklarının belirtileri, tedavi yöntemleri, hasta ve ailelerinin yaşadığı psikososyal sorunlar ve bunlara benzer kronik hastalıklarda sosyal hizmet uzmanlarının görevleri ve sorumlulukları tartışılmıştır. Dokuzuncu bölümde ruh sağlığı alanındaki sosyal hizmet uygulamaları; bireylere, ailelere, gruplara ve topluma yönelik sosyal hizmet uygulamaları kapsamında ele alınmıştır. Onuncu bölüm, acil servisteki; on birinci bölüm ise evde sağlık hizmetlerindeki sosyal hizmet uygulamalarına ayrılmıştır. On ikinci bölümde, palyatif ve hospis bakım sistemleri üzerinden yaşam sonu bakımında sosyal hizmet uzmanlarının rol ve sorumluluklarından bahsedilmektedir. On üçüncü bölümde, çocuk, adölesan ve kadın hastalara özgü ihtiyaç ve gereksinimler, bu hastalara yönelik sosyal hizmet müdahaleleri, müdahale sürecinde kullanılabilecek mesleki yöntemler ele alınmıştır. On dördüncü bölümde, yaşlı hastalar ve ailelerinin ihtiyaçları ile bu nüfus grubuna hizmet sunan sosyal hizmet uzmanlarının görev ve sorumluluklarına yer verilmiştir. On beşinci bölümde, engellilerin karşılaştıkları sosyal riskler açıklandıktan sonra engellilerin sağlık hakları ve engellilere yönelik tıbbi sosyal hizmet uygulamaları incelenmiştir. Son bölümde ise bağımlılığın ve tedavisinin doğası ile bağımlılara yönelik sosyal hizmet uygulamaları ele alınmıştır.

Tıbbi sosyal hizmet alanını kapsamlı bir şekilde ortaya koymaya çalışan bu kitabın literatüre değerli bir katkı, okuyucularına faydalı bir kaynak olmasını dilerim. Kıymetli yazarlarımıza değerli katkılarından dolayı şükranlarımı sunarım.

Ümmügülsüm Aysan
İstanbul, 2021